

Nr 165.

Ankom till riksdagens kansli den 6 juni 1935 kl. 11 f. m.

Memorial i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

1:o)

I en till riksdagen avlåten, den 8 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag under punkt B. 4 c), första och andra styckena, föreslagit riksdagen att godkänna, att i samband med statens övertagande av vissa kostnader för avlöning av lärare vid folkskoleväsendet finge meddelas följande föreskrifter:

Innan förslag till återbesättande av lärartjänst upprättas, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande, vari han skall ange de tre sökande, som enligt hans mening äro med hänsyn till befodringsgrunderna mest meriterade, ävensom ordningen dem emellan. Kommer skolrådet vid förslagens upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skall ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då har att upprätta förslaget.

Nu angivna bestämmelser om folkskolinspektörens och domkapitlets medverkan vid förslags upprättande skola ej tillämpas i skoldistrikt, vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t undantagits från den statliga inspektionen.

I samband härmed hade statsutskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. Sjö Dahl m. fl.* (I: 320) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Hermansson m. fl.* (II: 567), vari hemställts, bland annat, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 ville besluta, att beträffande punkt B. 4 c) första stycket göra följande uttalande: Sedan preliminärt förslag till återbesättande av lärartjänst av skolråd upprättats, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande däröver. Kommer skolrådet vid förslagens slutliga upprättande till ett resultat, som strider mot

folkskolinspektörens mening, skall ärendet hänskjutas till skolöverstyrelsen, som då har att upprätta förslaget;

dels ock en inom andra kammaren av herr *A. Olsson* i Mora *m. fl.* väckt motion (II: 552), vari hemställdt, att riksdagen vid antagande av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 och vid godkännande av allmänna grunder för statsbidrag för avlöning av lärare vid folkskoleväsendet måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om proceduren för lärares tillsättning, att förslag till återbesättande av lärartjänst skall upprättas av skolrådet och att statens vederbörande folkskolinspektör skall över upprättat förslag avgiva yttrande, innan valet äger rum.

I sitt utlåtande nr 142 hade statsutskottet i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och nyssnämnda motioner i den del varom nu är fråga å sid. 78—79 anfört följande:

»Utskottet vill härefter till behandling företaga frågan om formerna för tillsättande av lärartjänster och överlärartjänster (punkt B. 4 c) i departementschefens hemställan) samt gör härvid början med frågan om *tillsättande av lärartjänster*.

I sistnämnda hänseende gälla nu i huvudsak följande bestämmelser. Då ordinarie tjänst skall återbesättas utan förflyttning, åligger det skolrådet att i föreskriven ordning utfärda kungörelse om ledigheten. Skolrådet skall efter viss tid på förslag uppföra tre av de sökande i den ordning, i vilken de med avseende på sin lämplighet för tjänsten anses böra komma i åtanke. Därefter företager kyrkostämman val bland de å förslaget uppförda. I kommun, där folk- och fortsättningsskolväsendet handhaves av den borgerliga kommunen, tillkommer det folkskolestyrelsen att tillsätta lärare. I Stockholm ankommer det på folkskoledirektionen att antaga lärare. Biträdande lärare vid folkskola och lärare vid mindre folkskola tillsättas på i stort sett samma sätt som ordinarie lärare. Vikarierande lärare antagas av skolrådet. Några bestämmelser i övrigt om ordningen för tillsättande av sistnämnda lärare äro icke meddelade.

Kungl. Maj:ts förslag innebär i nu förevarande avseenden följande förändringar. Innan förslag till återbesättande av lärartjänst upprättas, skulle statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande, vari han skulle angiva de tre sökande, som enligt hans mening vore med hänsyn till befordringsgrunderna mest meriterade, ävensom ordningen dem emellan. Komme skolrådet vid förslagets upprättande till annat resultat än folkskolinspektörens, skulle ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då hade att upprätta förslaget. Nu angivna bestämmelser om folkskolinspektörens och domkapitlets medverkan vid förslags upprättande skulle ej tillämpas i skoldistrikt, vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t undantagits från den statliga inspektionen.

I motionerna I: 320 och II: 567 hava föreslagits vissa jämkningar i Kungl.

Maj:ts nyssnämnda förslag. Dessa jämkningar innebära, att riksdagen skulle besluta *dels* att, sedan preliminärt förslag till återbesättande av lärartjänst av skolråd upprättats, statens vederbörande folkskolinspektör skulle avgiva yttrande däröver, *dels ock* att, därest skolrådet vid förslaget slutliga upprättande skulle komma till ett resultat, som strede mot folkskolinspektörens mening, ärendet skulle hänskjutas till skolöverstyrelsen, som då hade att upprätta förslaget.

I motionen II:552 har föreslagits, att förslag till återbesättande av lärartjänst skulle upprättas av skolrådet och att statens vederbörande folkskolinspektör skulle avgiva yttrande över upprättat tjänsteförslag, innan val ägde rum.

Enligt utskottets mening läser det vara erforderligt att staten, i och med att den ikläder sig avsevärt ökade ekonomiska förpliktelser för folkskoleväsendet, jämväl tillser, att lärartjänsterna inom folkskoleväsendet tillsättas med tanke på skolans bästa. De sakkunniga hava framhållit, att uppgiften att uppgöra tjänsteförslag icke alltid av skolstyrelserna handhafs på ett sätt, som med hänsyn till det allmännas intresse kan anses tillfredsställande. En ändring till det bättre synes härutinnan icke kunna åvägbringas på annat sätt än att staten förskaffar sig visst inflytande på förfarandet vid tillsättande av lärartjänster. I likhet med departementschefen anser utskottet därför goda skäl hava anförts för det nu föreliggande förslaget om ökat statsinflytande vid dessa ärendens behandling.

I nyssnämnda tre motioner hava anförts vissa betänkligheter mot den av Kungl. Maj:t föreslagna ordningen, vilken anses på ett alltför ingripande sätt förminska det kommunala inflytandet på lärares tillsättning. Det i motionerna I:320 och II:567 framlagda förslaget går ut på att bibehålla den lokala skolstyrelsen vid initiativet till att upprätta tjänsteförslag men innebär samtidigt en ytterligare centralisering utöver Kungl. Maj:ts förslag av avgörandet av dessa ärenden, nämligen i de fall, då den lokala styrelsen och folkskolinspektören icke kunnat enas, i vilka fall förslag skulle upprättas av skolöverstyrelsen och alltså ej, såsom enligt Kungl. Maj:ts förslag, av domkapitlen. Motionen II:552 går ett steg längre och ifrågasätter, att det statliga inflytandet på lärartjänsters tillsättande skulle bliva av enbart rådgivande natur.

Utskottet anser starka skäl hava anförts för det i motionerna I:320 och II:567 framförda yrkandet. Såväl enligt propositionen som enligt förevarande motioner skulle i de fall, då skolrådet och folkskolinspektören ej kunnat enas om utformningen av tjänsteförslag, proceduren bliva i det närmaste densamma, i det enligt propositionen domkapitlet och enligt motionerna skolöverstyrelsen i nämnda fall skulle upprätta förslaget. Vid ett bifall till motionerna skulle staten sålunda få praktiskt taget samma inflytande på tillsättning av lärartjänster, som avsetts i Kungl. Maj:ts förslag, men den fördelen skulle dessutom vinnas, att kommunernas initiativrätt på ett kraf-

tigare sätt markerades. Utskottet anser sig fördenskull böra i nu förevarande avseende biträda det i motionerna I:320 och II:567 framlagda förslaget, dock med den ändringen att fråga om upprättande av förslag bör vid oenighet mellan skolråd och folkskolinspektör hänskjutas, ej till skolöverstyrelsen utan, i likhet med vad i propositionen föreslagits, till vederbörande domkapitel.

Vad Kungl. Maj:t i övrigt i förevarande hänseende föreslagit har ej givit utskottet anledning till erinran. Motionen II:552 lärer få anses besvarad med vad utskottet nu anfört. Till frågan om förfarandet vid tillsättande av lärartjänst, som är förenad med överlärartjänst, återkommer utskottet här nedan.»

Under punkt I. B. 4 c), första och andra styckena, i samma utlåtande hade statsutskottet hemställt, att riksdagen måtte godkänna, att i samband med statens övertagande av vissa kostnader för avlöning av lärare vid folkskoleväsendet finge meddelas följande föreskrifter:

»Sedan preliminärt förslag till tillsättande av lärartjänst av skolråd upprättats, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande däröver. Kommer skolrådet vid förslagens slutliga upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skall ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då har att upprätta förslaget.

Nu angivna bestämmelser om folkskolinspektörens och domkapitlets medverkan vid förslags upprättande skola ej tillämpas i skoldistrikt, vilka enligt särskilt beslut av Kungl. Maj:t undantagits från den statliga inspektionen.»

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr *Johansson* i Fredrikslund *m. fl.* förklarat sig anse,

dels att det utskottets uttalande å sid. 79, som började med orden »Utskottet anser» och slutade med orden »här nedan», bort hava följande lydelse:

»Utskottet har för sin del icke kunnat finna, att den i propositionen föreslagna ordningen skulle innebära risker ur kommunal synpunkt. Kommunernas rätt att själva välja sina lärare skulle, såsom departementschefen framhållit, alljämt lämnas obesuren. Enligt utskottets mening har i det föreliggande förslaget intresset av att det allmänna får inflytande på upprättande av förslag till lärartjänst på ett lyckligt sätt tillgodosetts samtidigt med att primärkommunerna bibehållits vid ett avgörande inflytande på tillsättningen av lärartjänsterna.

Utskottet anser sig fördenskull böra tillstyrka Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag och avstyrka det i motionerna I:320 och II:567 i förevarande hänseende framförda yrkandet ävensom motionen II:552. Till frågan om förfarandet vid tillsättande av lärartjänst, som är förenad med överlärartjänst, återkommer utskottet här nedan.»

dels ock att punkt I. B. 4 c), första och andra styckena, i utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»Innan förslag till tillsättande av lärartjänst upprättas, skall statens vederbörande folkskolinspektör avgiva yttrande, vari han skall angiva de tre sökande, som enligt hans mening äro med hänsyn till befodringsgrunderna mest meriterade, ävensom ordningen dem emellan. Kommer skolrådet vid förslaget upprättande till annat resultat än folkskolinspektören, skall ärendet hänskjutas till domkapitlet, som då har att upprätta förslaget.

Nu angivna — — — statliga inspektionen.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen, under det andra kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

I anledning av de olika meningar, som sålunda framkommit, finner sig utskottet böra hemställa,

att första kammaren må, med frånträdande av sitt i förevarande fråga tidigare fattade beslut, biträda andra kammarens beslut i vad detsamma avser såväl utskottets yttrande som dess hemställan.

2:o)

I en inom andra kammaren av herr *J. Johansson* i Tväråselet *m. fl.* väckt motion (II: 37) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av kungörelsen den 18 september 1918, nr 792, angående boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans.

I sitt utlåtande nr 142 hade statsutskottet i anledning av nyssnämnda motion å sid. 71 anfört följande:

»I detta sammanhang har utskottet ansett sig böra till behandling upptaga det i motionen II: 37 framställda yrkandet därom, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av kungörelsen den 18 september 1918, nr 792, angående boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans.

Utskottet har sig väl bekant, att de i motionen II: 37 påtalade förhållandena givit anledning till missnöje i skoldistriktet. Den fria tjänstebostaden eller ersättningen därför måste emellertid betraktas såsom en del av den enligt gällande lönereglering fastställda lönen, och en ändring härutinnan

torde enligt utskottets uppfattning icke böra ske utan i samband med en allmän löne reglering för folkskollärarkåren. Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att såväl de sakkunniga som departementschefen ansett, att frågorna om en allmän revision av boställsordningen icke böra upptagas till prövning i nu förevarande sammanhang utan anstå till en blivande ny löne reglering för lärarpersonalen. Ett bifall till motionen skulle vidare innebära ett ståndpunktstagande från statsmakternas sida till den invecklade frågan om gift kvinnas avlöningsförmåner. Med hänsyn till nu angivna förhållanden anser sig utskottet böra avstyrka vad i motionen II: 37 hemställts.»

Under punkt IV i samma utlåtande hade statsutskottet hemställt, bland annat, att vissa motioner, däribland förevarande inom andra kammaren av herr Johansson i Tväråselet m. fl. väckta motion nr 37, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under I—III i utlåtandet hemställt, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr Nilsson i Gränebo m. fl. förklarat sig anse,

dels att det utskottets uttalande å sid. 71 med anledning av motionen II: 37, som började med orden »Utskottet har» och slutade med orden »II: 37 hemställts», bort hava följande lydelse:

»De i motionen II: 37 påtalade förhållandena hava, enligt vad utskottet har sig bekant, flerstädes väckt ett enligt utskottets uppfattning berättigat missnöje i skoldistriktet. Rätten till fri bostad eller ersättning därför kan visserligen principiellt anses vara en löne förmån. En orsak till att denna förmån införts torde emellertid hava varit nödvändigheten att, särskilt på landsbygden, tillförsäkra lärarpersonalen möjlighet att erhålla bostad i närheten av vederbörande skola. I de i motionen II: 37 avsedda fallen har emellertid detta skäl bortfallit, och bostadsförmånen har här, på sätt i motionen framhållits, övergått till att bliva ett extra lönetillägg i form av en icke behövligen hyresersättning. På grund av vad sålunda anförts finner utskottet sig böra tillstyrka vad i motionen II: 37 yrkats och hemställer alltså, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av gällande boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans.»

dels ock att utskottet bort föreslå riksdagen att, med bifall till herr Johanssons i Tväråselet m. fl. motion (II: 37), i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av gällande boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor, att äkta makar, som båda innehava lärartjänster vid folk- eller småskola å samma plats, icke må äga rätt att uppbära hyresersättning för mer än en tjänstebostad tillsammans.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren bifallit vad utskottet hemställt, under det andra kammaren bifallit reservationen.

Då de skiljaktiga beslut, vari kamrarna sålunda stannat, icke synas kunna sammanjämkas och ärendet icke är av beskaffenhet att kunna avgöras genom gemensam omröstning, finner utskottet den nu föreliggande frågan om avlåtande till Kungl. Maj:t av skrivelse om viss ändring av gällande boställsordning för lärarpersonal vid folk- och småskolor hava för denna riksdag förfallit; vilket utskottet härigenom skolat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 6 juni 1935.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Carlsson* i Gävle, *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Asplund*, *Borell*, *Walles*, *Gustafsson* i Benestad, *Theelin*, *Nilsson* i Fredriksfält, *Sandén* och *Lindström*, samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Persson* i Fritorp, *Ward*, *Norsell*, *Andersson* i Ovanmyra, *Weijne* och *Danielsson*.
